



e-ISSN: 2630-6417

International Journal Of Social,
Humanities And Administrative
Sciences (JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8
Issue: 48
Year: 2022
pp
131-136

Arrival
16 December 2021
Published
30 January 2022

Article ID
886
Article Serial Number
15

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.886>

How to Cite This Article
Duman, H. (2022). "Eskiçağ Mezopotamya Kozmolojisi", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 8(48):131-136.



International Journal Of Social,
Humanities And Administrative
Sciences is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

Eskiçağ Mezopotamya Kozmolojisi

Ancient Mesopotamia Cosmology

Dr. Harun DUMAN

Harun Duman, Tarih Bilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri/Türkiye

ÖZET

Kozmos kelimesi, Yunanca kökenlidir ve "düzen" manasına gelir. Eskiçağ Mezopotamya insanı da kelimenin bu bağlamdaki anlamından yola çıkarak, göğe baktığında gördüğü her bir gökssel cisim bir düzen içinde görmüştür. Yazmış oldukları çivi yazılı metinlerden yola çıkarak başlangıçta bir kaos olduğu ve her zaman bu kaosa bir tanrının düzen getirdiği anlaşılır. Gökteki gözle görülen yedi gezegeni de kendi tanrılarıyla özdeşleştiren Eskiçağ Mezopotamya insanı, bu gezegenleri tanrılarıyla bir tutarak kişileştirmiştir.

Çivi yazılı metinlerden yola çıkarak Eskiçağ Mezopotamya insanının göğü üç kısma ayırdığı görülür. Göğün en üst kısmında An/Anu, orta kısmında Bel/Marduk ve İgigi tanrıları, alt kısmında ise insanların gözle görebildiği yıldızlar oturmaktaydı. Göğün bu katlarının her birini, kendilerince kutsal sayılan taşlar ve taşların renkleriyle temsil ederlerdi. Bununla da kalmayan Eskiçağ Mezopotamya insanı, yeryüzünü de üç kısma ayırarak en üst kısma insanoğlunun ruhlarını, orta kısma Apsu ve sonradan onun yerini alacak olan Ea'yı, en alt kısma ise Annunaki tanrıları ve Nergal'i koydukları görülüyor.

Anahtar Kelimeler: Eskiçağ Mezopotamya, Kozmoloji, Gök.

ABSTRACT

The word cosmos means "order" in Greek. Ancient Mesopotamian people, starting from the meaning of the word in this context, saw every celestial body they saw in an order when they looked at the sky. Based on the cuneiform texts they wrote, it is understood that there was chaos in the beginning and a god always brought order to this chaos. The ancient Mesopotamian people, who identified the seven visible planets in the sky with their gods, personified these planets by equating them with their gods.

Based on the cuneiform texts, it is seen that the Ancient Mesopotamian people divided the sky into three parts. In the upper part of the sky An/Anu sat, in the middle part the gods Bel/Marduk and Igigi, and in the lower part the stars that people could see were seated. They represented each of these layers of the sky with the stones and the colors of the stones considered sacred to them. Not only that, the Ancient Mesopotamian people also divided the earth into three parts, and it is seen that they put the souls of human beings at the top, Apsu or Ea in the middle part, and the Annunaki gods and Nergal in the lowest part.

Keywords: Ancient Mesopotamia, Cosmology, Sky.

1. GİRİŞ

Bu makalede Eskiçağ Mezopotamya insanının Kozmolojiye bakış açısı üzerinde durulmuştur. Tarih boyunca gökyüzüne bakarak varsayımlar yapan Mezopotamya insanı, kendi kafasında gökyüzünü şekillendirmiştir. Çok farklı bir ortamda yeşeren Mezopotamya uygarlığı; mevsimleri, güneşi ve ayı çok farklı algılayarak günümüzü bile etkileyen bir bilgi mirası bırakmıştır. Onlara göre göğün yukarısında da bir yaşam vardı. Yerde ne varsa, aynısı gökte de vardı. Göğün korkunç büyüklüğü, Mezopotamya insanına kendisini ne kadar zayıf bir varlık olduğunu hatırlatıyordu. Gün içerisinde güneşten gelen ışınlar, ona göre bir bez gibi dünyanın üzerini kaplıyordu. Bu ruh hallerini üreten doğa deneyimi, Mezopotamya insanına içinde yaşadığı kozmosu doğrudan ifade etme şansı verdi. O, kozmosun büyük ritimlerini görmezden gelemezdi. Kozmosu bir anarşi içinde değil de bir düzen içinde görürdü.

Kozmoloji yani Evren Bilimi, Yunancadan türetilmiştir ve çok enteresan bir hikayesi vardır. En eski Yunan metinlerinden olan İlyada Destanı ve Odysseus Destanında kozmos kelimesi "düzen" manasında kullanılmıştır. Örneğin gemilerdeki kürekçilerin yerlerinin düzeni için veya ekipmanlarıyla düzgün şekilde uyuyan askerler için kullanılmıştır. Onlar için kozmosun yokluğu, bir ordunun düzensiz şekilde bozguna uğraması manasına gelirdi. Yunan estetik stil anlayışı, güzelliği düzenleme ve orantıda gördüğü için kozmosu bir vazo üzerindeki geometrik düzenlemeler için kullanabilir, Tanrıça Hera'nın baştan çıkarıcı elbiseleri, kokuları veya takıları için kullanabilirdi. Bunlar bir dizi ve düzen içinde görünürdü. Kozmos kelimesinin bu şekilde kullanımı, günümüz kozmetik ürünlerini tanımlamak için de kullanılmıştır. MÖ 6. Yüzyılın sonlarına doğru Kozmos kelimesi, yeryüzünün büyük yapısına uygun hale getirildi. Bütün bir evren sistemini kozmos olarak adlandırma ise Pisagor'a atfedilir (Wright, 1995: 3).

Mezopotamya evren anlayışının, tipik biçimini MÖ IV. Bin yılın ortalarında kazandığı varsayılır. Onlara göre kozmik düzen, verilmiş bir şey değildi. Daha ziyade elde edilen bir şey haline gelmişti. Her biri çok güçlü, çok korkutucu olan birçok bireysel kozmik irade, gökyüzünde birbirlerine entegre olmuş halde kendilerini Mezopotamya insanına

göstermişler ve kozmos hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamışlardır. Böylelikle Mezopotamya insanı, kendi iradesiyle bütünleştiği kozmosun içine; aile, topluluk, sosyal düzen ve hatta devlet gibi değerleri katarak kendilerine göre yorumlamışlardır (Frankford vd., 1946: 127).

2. ÇİVİ YAZILI METİNLERE GÖRE MEZOPOTAMYA KOZMOLOJİSİ

Gılgamış Destanı'nın bölümlerinden olan Gılgamış Enkidu ve Ölüler Diyarı kompozisyonunun 1-13. satırları, bize Mezopotamyalıların gözünden evreni nasıl algıladıkları hakkında ipucu verir niteliktedir (Gadotti, 2014: 10–11; Yıldırım, 2016: 3):

*O günlerde, o uzak günlerde,
O gecelerde, o uzak gecelerde,
O yıllarda, o uzak yıllarda,
İlk çağlarda, fazlasıyla uygun olanın tezahür ettiği,
İlk çağlarda, fazlasıyla uygun olana iyi bakıldığı zamanlarda,
Toprağın kutsal mabedinde ekmek tüketildiği zamanlarda,
Toprağın fırınlarının ısındığı zamanlarda,
Göğün yerden ayrıldığı zamanlarda,
Yerin, gökten ayrıldığı zamanlarda,
İnsanın adının belirlendiği zamanlarda,
An'ın göğü aldığı zamanlarda,
Enlil'in yeri aldığı zamanlarda,
Yeraltı dünyasına gelince, onu Ereşkigal'e çeyiz olarak vermişlerdi.*

Yukarıda verilen dizelerde dünyanın kökeni, organizasyonu ve diğer kavramlar üzerinde yorum yapılabilir olsa da, Mezopotamyalılara göre ilkel zamanda geçtiği için çok fazla bilgi içermez. Aynı şekilde Enlil'in, Nippur'a Yolculuğu adlı kompozisyonda ise yukarıdaki benzer şekilde atıfta bulunarak, ilk zamanlarda bir yaratılışın söz konusu olduğu gösterilir (Gadotti, 2014: 11):

*İlk zamanlarda, kaderin belirlendiği o günlerde,
An'ın bolluk getirdiği zamanlarda,
İnsanlık, yeryüzünde yeşillik gibi filizlenmişti.*

Enki ve Ninmah mitinin 11. 1-3 satırları ise bize yerin ve göğün yaratılışının ve kaderin belirlendiği zamanların da o ilkel zamanlarda olduğunu bildirir (Jacobsen, 1987: 153):

*O uzak günlerden itibaren, gök ve yer yaratıldığında,
O uzak gecelerden itibaren, gök ve yer yaratıldığında,
O yıllardan itibaren, kader belirlendiğinde.*

Sümerlerin Hava tanrısı Enlil, kozmik ikili olarak görülen An ve Ki'yi (Black ve Green, 2003: 127) birbirinden ayırarak yaratılan insanlara yer açmaya çalışır. Böylelikle Mezopotamya kozmolojisi şekillenmeye başlar (Gadotti, 2014: 12):

*Toprağın tohumunu yeryüzünden çıkaracak olan Enlil,
Gerçekten göğü yerden ayırmak için acele etti.
O, gerçekten yeri gökten ayırmak için acele etti.*

Sümerlerden aldıkları dini mirası kendi tanrılarıyla değiştiren Sami kökenli Akad ve Babilliler ise Enuma Eliş (bir zamanlar göklerde) adlı destanlarında evren ve diğer kozmik varlıkların yaratılışını kaos ile anlatır (Yonar, 2015: 51). Enuma Eliş'e göre başlangıçta Anşar (göğün bütünlüğü) ve Kişar (yerin bütünlüğü) vardı. Onlardan Anu doğmuş, ondan da Marduk'un babası Ea doğmuştur. Enuma Eliş'in ilk tabletinin 1-17 satırlarını incelediğimizde Babillilerin gözünden evren hakkında fikir sahibi olabiliriz (King, 2004: 65):

1. Üstte göğün adı konmamışken,
2. Altta yerin adı konmamışken,
3. Ve onları doğuran ilkel Apsu,
4. Kaosun ve Tiamat'ın ikisinin de annesi,
5. Onların suları birbirinden ayrılmamışken,
6. Otlaklar yokken, sazlıklar henüz görülmezken,
7. Tanrılardan hiçbiri yaratılmamışken,
8. Ve hiçbirinin adı konmamışken, kaderleri yazılmamışken,

9. *İşte o zaman göğün bağrında tanrılar yaratıldı.*
10. *Lahmu ve Lahamu yaratıldılar ve adlarını aldılar [...]*
11. *Yaşlandılar, büyüdüler [...]*
12. *Sonra Anşar ve Kişar yaratıldı ve onlardan üstün oldular [...]*
13. *Günler uzadı, sonra ortaya çıktı [...]*
14. *Anu, onların oğlu [...]*
15. *Anşar ve Anu [...]*
16. *Ve Tanrı Anu [...]*
17. *Anu'da Nudimmmu'du doğurdu.*

Genel olarak Enuma Eliş'teki bu prolog kısmından sonra gerçekleşen olayları yorumlayacak olursak; su, bataklık ve bilgelik tanrısı olan Ea, eril olan ve tatlı suların efendisi olarak görülen Apsu'yu yenerek onun mekanını ve yerini alarak, oğlu Marduk'un diktatörlüğüne zemin hazırlar. Marduk ise dişil ve tuzlu sularda yaşayan kozmik varlık Tiamat'ı yenerek kaosa son vermiş ve evrene düzen getirmiştir. Bu zafer sonucunda Marduk, Tiamat'ın parçalarından fiziksel dünyayı yaratmış, göğün bölgelerini, dünyanın rüzgarlarını, yağmurları ve yıldızları, Fırat ve Dicle nehirlerini yaratmıştır. Buradan anlaşıldığı üzere, Enuma Eliş'e göre evren sudan yaratılmıştır (Rochberg, 2005: 318).

Sümerli tanrı Enlil'in yerine, bütün kozmik ayarlamaları Babilli tanrı Marduk yapmaya başlamıştır. Enuma Eliş'in beşinci tabletinde Marduk, Tiamat'a karşı zaferinden sonra gök cisimlerini, takımyıldızlarını ve onların görevlerini açıklar (Heidel, 1951: 44-45; Langdon, 1923: 149):

1. *O, büyük tanrılar için istasyonlar yarattı,*
2. *Onların benzerlerini(yıldızlar) ve burçların işaretlerini kurdu,*
3. *O, yılı belirledi ve bölümlerini tanımladı,*
4. *O, on iki ayın her biri için üç takımyıldızı kurdu,*
5. *O, yılın günlerini takımyıldızları vasıtasıyla tanımladıktan sonra,*
6. *Görevlerini duyurmak için Nibiru istasyon-gezegenini kurdu,*
7. *Hiçbiri yanlış gitmesin ve şaşmasın diye,*
8. *O, onunla birlikte Enlil ve Ea istasyonlarını kurdu,*
9. *Her iki tarafta da kapılar açtı,*
10. *Sağına ve soluna güçlü kilitler yaptı,*
11. *Bunların tam ortasına zeniti (cennetin yukarı bölgesi) sabitledi.*
12. *Ay'ın parlamasına sebep oldu ve geceyi emanet etti ona.*
13. *Günlerin bilinmesi için onu gecenin süsü olarak görevlendirdi.*
14. *Her ay durmaksızın ilerle başında taç(tiara) ile.*
15. *Ay başında yani yerin üzerine doğduğunda,*
16. *Altı günü müjdeleyeceksin, boynuzlarınla parlayacaksın,*
17. *Yedinci gün, yarım taç(tiara) ile.*
18. *Dolunayda, her ayın ortasında, güneşle karşı karşıya olacaksınız.*
19. *Güneş, göğün temelinde sana yetişince,*
20. *Tam ışık tacını(tiara) azalt ve geriye doğru çevir.*
21. *Görünmezlik döneminde, güneşin yoluna yaklaş,*
22. *Ve yirmi dokuzunda, ikinci kez güneşin karşısında duracaksın.*
23. *[...] işaret, onun yoluna gir.*
24. *[...] yaklaş ve yargıla.*
25. *[...] çiğnemek için.*
26. *[...] bana.*

Burada değinmeden geçmeyeceğimiz konulardan bir tanesi de Kader Tabletlerinin evren ve düzendeki rolleridir. Enlil'in ilahi yürütme gücünün bir işareti olan bu tabletler, Anzu kuşu tarafından çalındığında kozmik düzenin koruyucusu Ninurta, onunla savaşarak tabletleri geri alır. Enuma Eliş'te ise evrensel düzenin temsilcisi olarak Kader Tabletleri yine ön plana çıkar. Tiamat, Enuma Eliş'te veziri Kingu'yu yücelterek ona tabletleri verir ve onun sözlerinin gücünü yükseltir. Öte yandan Marduk, Tiamat'ı yendiğinde ilk işlerinden bir tanesi Kingu'dan Kader Tabletlerini almak olur. Bu bir bakıma evrenin düzeninin kaos üzerindeki zaferini simgeler (Rochberg, 2005: 320).

Marduk ve Enlil gibi kozmik öneme sahip tanrıların yanında, Mezopotamya kozmolojisinde derecelerine göre diğer tanrıların da görevleri vardı. Güneş tanrısı Utu/Şamaş'ın bütün evreni kontrol altında tutma görevi vardı. Hem yeryüzünü hem de yeraltını kontrol ederdi. İnanna/İştâr da kozmosa düzen getiren olarak bilinir. O, Enlil ile birlikte

kaderi yönetirdi. An/Anu'nun yaptığı gibi o da büyük tanrılar için düzenlemeler yapardı (Rochberg, 2005: 320). Mezopotamya insanı, diğer tanrılar gibi yeri ve göğü de kişileştirmişlerdi. Yer ve gök, birlikte kozmik bir bütünlük sağlardı. Sümerce *An* (gök), *Ki* (yer), Akadça *Şamu* (gök), *Erşetu* (yer) manasına geliyordu. An ve Ki'yi doğuran ise Nammu (Wiggerman, 1992: 289) adında ilkel bir ana tanrıçaydı. İlahi soyun en üstünde o vardı (Rochberg, 2005: 317).

Mezopotamya insanına göre evrenin katları vardı ve her katta tanrı ve tanrıları ikamet ederdi. Bu konuda bize iki önemli tablet bilgi verir. İlki Neo-Asur döneminden KAR 307 adlı tabletin 30-38 arası satırlarıdır (Horowitz, 1998: 3-4; Lambert, 1975: 58):

30. *Üst gök, Luludanilu taşındandır. Onlar, Anu'ya aittir. O, içine 300 İgigi yerleştirmiştir.*
31. *Orta gök, Saggilmud taşındandır. Onlar, İgigi'ye aittir. Bel, içerideki yüksek kürsüde oturur.*
32. *Lapis Lazuli tapınağında, O içerde parıldayan bir elektrumdan lamba yaptı.*
33. *Alt gök, Jasper taşındandır. Onlar, yıldızlara aittir. O, tanrıların takım yıldızlarını onların üzerine çizdi.*
34. *Üst yerin [...] içine, O, insanlığın ruhlarını koydu.*
35. *Orta yerin [...] içine, O, babası Ea'yı yerleştirdi.*
36. *[...] İsyanın unutulmasına-tanıtilmesine izin vermedi.*
37. *Yerin alt kısmına O, 600 Anunnaki¹ tıkadı.*
38. *[...] [...] İçinde Jasper taşı.*

KAR 307, I. milenyumun az sayıdaki evren ile ilgili derlemelerinden biridir. Tablet, ön yüzünde üç, arka yüzünde üç bölüm olmak üzere altı bölümden oluşan 63 satırlık bir metindir. Tablet, evrenin katlarını anlatan bölümü 30-38 satırlarının bulunduğu ön yüzdeki son bölümdür (Horowitz, 1998: 5).

Evrenin katları ile ilgili bilgi veren bir diğer önemli tablet ise bir astronomi ve astroloji tableti olan AO 8196 adlı tabletin 20-22 satırları arasında verilen bilgilerdir (Horowitz, 1998: 5; Lambert, 1975: 58):

20. *Üst gök, Luludanitu taşındandır. Onlar, Anu'ya aittir.*
21. *Orta gök, Saggilmud taşındandır. Onlar, İgigi'ye aittir.*
22. *Alt gök, Jasper taşındandır. Onlar, yıldızlara aittir.*

AO 8196, Geç Babil dönemine ait astronomi, astroloji ve dini bilgiler barındıran bir tablettir. Tablet, çok az korunmuştur. Her iki tarafında üçer sütun olmak üzere toplamda altı sütundan oluşur. Birinci ve altıncı sütunların tamamı, ikinci ve beşinci sütunların çoğu, üçüncü ve dördüncü sütunların bazı kısımları tahrip olmuştur. Tam olan metin, yatay çizgilerle bölümlere ayrılmıştır. Her bölüm, ilgili tanımlamaların kısa bir listesinden oluşur (Horowitz, 1998: 7).

Her iki tablette de dikkat çeken gök ve taş ilişkisidir. Buna göre göğün katları taşlardan meydana gelmiştir. *Lapis Lazuli* taşı koyu mavi renktedir. İnsanların göğe baktığında koyu mavi rengi bu taşla özdeşleştirmeleri mümkündür. Göğün ortasının da *Saggilmud* taşından yapıldığı yazılıdır. Bu taşın rengi de mavidir. Anu'nun katı ise *Luludanilu* taşındandır. Neden bu taşla ifade edildiği belirsizdir. *Luludanilu* taşının rengi ise kırmızımsıdır. Üst göğün neden kırmızı taş ile ifade edildiği yine belirsizdir. Yine de kızıl gün doğumu veya kızıl gün batımından ilham alınmış olunabilir. O diye hitap edilen tanrı ise Marduk'tur (Horowitz, 1998: 10-11; Mateus, 2009: 22).

KAR 307'nin 34-38 sütunları da yer veya dünyaya ait açıklamalar yapar. Buna göre dünyanın üç katı vardır. Üst dünyada insanoğlunun ruhları, orta dünyada Ea, ve yerin altında ise 600 tane Anunnaki tanrısı vardır. Üst dünya-yer, mantıksal olarak dünyanın yüzeyi olmalıdır. Çünkü dünyanın yüzeyi göğün altında yer alır. Orta dünya ise Ea'nın meskeni sularla kaplı kozmik bölge olan Apsu'dur. Alt dünya diğer ismiyle yer altı dünyası Anunnakilere aittir. Onları oraya Bel-Marduk atmıştır (Horowitz, 1998: 16-18; Lambert, 2013: 198).

¹ Anunnaki ve İgigi, çoğu çivi yazılı metinde kendilerine hükmeden tanrıların önünde korku ve saygı içinde duran isimsiz bir tanrılar kitlesidir ve yaratıcıları ise Anu'dur. Bu tanrılara tapınım hakkında pek bilgi yoktur. Yine çivi yazılı metinlerden anlaşıldığına göre bu tanrılar ilahi meclislere katılırlar. Bkz: K Merling Alomia, "Lesser Gods of the Ancient Near East and Some Comparisons With Heavenly Beings of the Old Testament" (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Andrews University, 1987), 117-126, <https://digitalcommons.andrews.edu/dissertations/6/>. Günümüzde tartışma forumlarında ve bazı yazarların özellikle Zecharia Sitchin gibi yazarların belirttiği gibi Anunnaki ve İgigiler, gökten gelen uzaylılar değildir. Çivi yazılı metinler incelendiğinde bu ilahi figürlerin tanrı kitleleri oldukları açık şekilde anlaşılmaktadır. Bkz: Zecharia Sitchin, *12. Gezegen: Dnya Tarihesinin İlk Kitabı*, çev. Yasemin Tokatlı (İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları, 2001), 323.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Mezopotamya evreni şöyle şekillenebilir:

Tablo 1. KAR 307 Adli Tablete Göre Mezopotamya Evreni

Anu'nun Göğü
Göğün Ortası
Göğün Altı
Dünyanın Yüzeyi
Apsu
Yeraltı Dünyası

TIM 9-63 adlı geç Babil döneminden bir büyü tabletinde ise şöyle bir tablo çizilir: “*Anu, Enlil, Enki, Nergal! Arındırın onu. Yedi gök, yedi dünya, yedi efendi, yedi beden*”. Yukarıda sıralandığı gibi bu büyü tabletinden de aynı sonuç çıkarılabilir. Çünkü sıralanan tanrılar, en büyük kozmik öneme sahip olanlardır. Yalnız Enlil burada Marduk'un yerini, Nergal ise yeraltı dünyasının kralı olarak Anunnakilerin yerini alır (Horowitz, 1998: 213):

Tablo 2. TIM 9-63 Adli Tablete Göre Mezopotamya Evreni

Gök	An
Dünya Yüzeyi	Enlil
Apsu	Enki
Yeraltı Dünyası	Nergal

3. SONUÇ

Kozmos kelimesi, Yunanca kökenlidir ve “düzen” manasına gelir. Önceleri günlük hayattaki bazı durumlar için kullanılsa da daha sonra özellikle bazı Yunan gök bilimciler tarafından evrendeki düzen için kullanılmaya başlanmıştır. Eskiçağ Mezopotamya insanı ise kozmos kelimesinin bu bağlamdaki anlamını kendi pratik zekasıyla da birleştirerek göğe bakmış ve gökteki her şeyin bir düzen içinde olması gerektiğini düşünmüştür. Ona göre evren, kaos içinde değil de düzen içinde olmalıydı. Kendi sosyal çevresini de göz önüne alarak gökyüzünde tanrısal bir aile topluluğunun yaşadığı varsayan Mezopotamya insanı, gökteki cisimleri kişileştirerek gözle görülen yedi gök cismini kendi tanrıları ile özdeşleştirmişlerdir.

Yukarıda saydıklarımız ile yetinmeyen Eskiçağ Mezopotamya insanı, kaleme aldığı çivi yazılı metinlerden de anlaşıldığı üzere evren hakkında çok düşünmüştür. Ona göre ilkel zamanlarda bir yaratılış söz konusuydu. Ele aldığı efsaneler ve mitlere bakıldığında hep kaosun sonunda kozmosu yani düzeni sağlayan bir tanrı olmuştur. Yine, Eskiçağ Mezopotamya insanına göre göğün de katları vardı. Bu katların en yüksekinde gök tanrısı An/Anu ikamet etmekteydi. Göğün ortasında ise Bel/Marduk ve İgigi tanrıları yaşardı. En alttaki göğün insanlar tarafından görülebilen kısmında ise yıldızlar yaşardı. Sırasıyla göğü üç kısma ayırmışlar ve her kısma da bir taş rengi vermişlerdir. Göğün zaman içinde değişen rengi sayesinde böyle bir sınıflandırmaya gittiklerini varsayıyoruz.

Yine aynı şekilde göğün en alt katından aşağı doğru dünya yüzeyi başlar ve aşağı doğru gelerek Apsu yani kısaca yer altı suları diyebileceğimiz katman ve en altta ise yer altı dünyası dedikleri kısım bulunuyordu. Dünya yüzeyindeki en üst katta insanoğlunun ruhu yaşardı. Daha sonraları Apsu kısmında ise bilgelik tanrısı Ea'nın yaşadığını görüyoruz. Enuma Elish'teki prolog kısmında anlatıldığı üzere Ea'nın, Apsu'yu yenerek onun yerini aldığını varsayıyoruz. Yerin en altında ise İgigi/Anunnaki denilen tanrılar grubu vardır. Bu tanrılar grubu ise, çivi yazılı metinlere göre bazen gökte, bazen de yeraltında yaşarlardı.

KAYNAKÇA

Alomia, K. Merling. 1987. “Lesser Gods of the Ancient Near East and Some Comparisons With Heavenly Beings of the Old Testament”. Andrews University.

Black, J. & Anthony, G. 2003. *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü: Tanrılar İfritler Semboller*, Aram Yayıncılık, İstanbul.

Gadotti, A. 2014. *Gilgamesh, Enkidu and the Netherworld and the Sumerian Gilgamesh Cycle*, De Gruyter, Berlin.

Frankford, H.A.; Wilson, J.A. Jacobsen, T. & Irwin, W.A. 1946. *The Intellectual Adventure of Ancient Man: An Essay on Speculative Thought in the Ancient Near East*, The University of Chicago Press, Chicago.

Heidel, A. 1951. *The Babylonian Genesis: The Story of Creation*, The University of Chicago Press, Chicago.

Horowitz, W. 1998. *Mesopotamian Cosmic Geography*, Eisenbrauns, Winona Lake Indiana.

Jacobsen, T. 1987. *The Harps That Once: Sumerian Poetry in Translation*, Yale University Press, New Haven and London.

King, L.W. 2004. *Enuma Elish: The Seven Tablets Of Creation: The Babylonian And Assyrian Legends Concerning*

The Creation Of The World And Of Mankind Vol 1, Kessinger Publishing, Montana.

Lambert, W.G. 1975. "The Cosmology of Sumer and Babylon". (Ed. Carmen Blacker ve Michael Loewe), *Ancient Cosmologies*, ss. 42–65, George Allen & Unwin Ltd, London.

Lambert, W.G. 2013. *Babylonian Creation Myths*. Eisenbrauns, Winona Lake Indiana.

Langdon, S. 1923. *The Babylonian Epic of Creation: Restored from the Recently Recovered Tablets of Assur Transcription*, Translation, Commentary, Clarendon Press, Oxford.

Mateus, M.J. 2009. "Directionality and Geography in Mesopotamian Astral Omens", Yüksek Lisans Tezi, Faculty of Kepler College, Washington.

Rochberg, F. 2005. "Mesopotamian Cosmology". (Ed. Daniel Snell), *A Companion To The Ancient Near East*, ss. 316–329, Blackwell Publishing, Malden USA.

Sitchin, Z. 2001. *12. Gezeiten: Dnya Tarihesinin İlk Kitabı* (Çev.: YaseminTokatlı), Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul.

Wiggerman, F. 1992. "Mythological Foundation of Nature". (Ed. Diederik Meijer), *Natural Phenomena: Their Meaning, Depiction and Description in the Ancient Near East*, ss. 279–306, Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam.

Wright, M.R. 1995. *Cosmos in Antiquity*, Routledge Press, London and New York.

Yıldırım, E. 2016. "İnsanlığın Metafiziksel Kozmoloji Anlayışında Mezopotamya Mitolojisinin Sahip Olduğu Evren Algılayışının Etkisi". *MSKU Eğitim Fakltesi Dergisi* 3(SI): 18–27.

Yonar, G. 2015. *Yaratılış Mitolojileri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.